

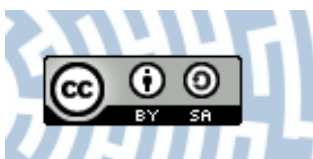
You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Mikroregionalizacja fizycznogeograficzna - w poszukiwaniu standardowej metody

Author: Jerzy Solon, Urszula Myga-Piątek

Citation style: Solon Jerzy, Myga-Piątek Urszula. (2018).

Mikroregionalizacja fizycznogeograficzna - w poszukiwaniu standardowej metody. W: M. Kistowski, U. Myga-Piątek, J. Solon (red.), "Studia nad regionalizacją fizycznogeograficzną Polski" (S. 249-252). Warszawa : IGiPZ PAN

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

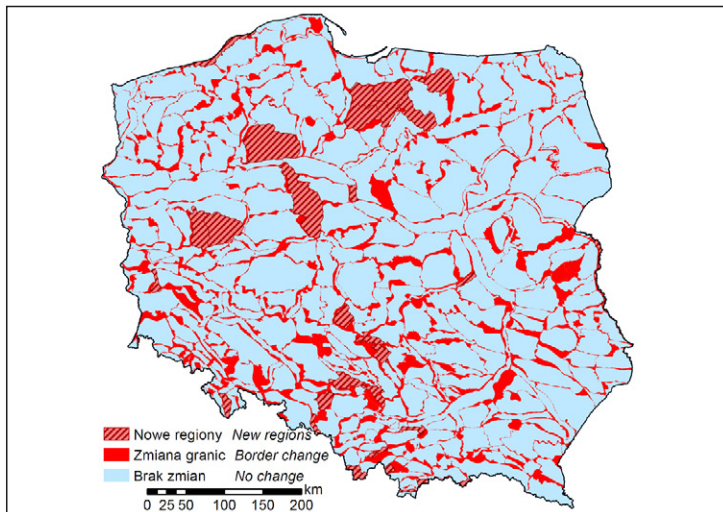

20. MIKROREGIONALIZACJA FIZYCZNOGEOGRAFICZNA – W POSZUKIWANIU STANDARDOWEJ METODY

Jerzy Solon, Urszula Myga-Piątek

Prace nad przygotowaniem zasad i metod prowadzenia audytu krajobrazowego dały nowe, bardzo silne impulsy do ponownego zainteresowania się zagadnieniami regionalizacji przyrodniczej, w tym – przede wszystkim – regionalizacji fizycznogeograficznej. Utrwalenie regionalizacji J. Kondrackiego na dziesięciolecia w naukowej literaturze geograficznej (ale także architektoniczno-krajobrazowej) oraz w dydaktyce szkolnej i akademickiej, i traktowanie podziału jako geograficznego paradygmatu, utrudniało jednak zadanie krytycznej oceny dotychczas obowiązującej regionalizacji. Wyzwanie podjęto po dwuletnim, aktywnym okresie dyskusji geografów fizycznych we wszystkich ośrodkach naukowych Polski.

W wyniku ogólnopolskiej akcji weryfikacji i uszczegółowienia podziału regionalnego Polski, prowadzonej w latach 2016-2017, opracowano nową mapę podziału kraju na mezoregiony ze szczegółowością odpowiadającą skali 1:50 000. Mapa powstała w standardach GIS i ma postać wektorową. Korekty wykazały, że w stosunku do wcześniejszych propozycji (np. Kondracki 1978a; Kondracki, Richling 1994) około 22% powierzchni kraju zmieniło swoją przynależność do mezoregionów (Solon i in. 2018) (ryc. 85).

Ryc. 85. Różnice w ujęciu granic mezoregionów między opracowaniem J. Kondrackiego i A. Richlinga (1994) a najnowszą propozycją

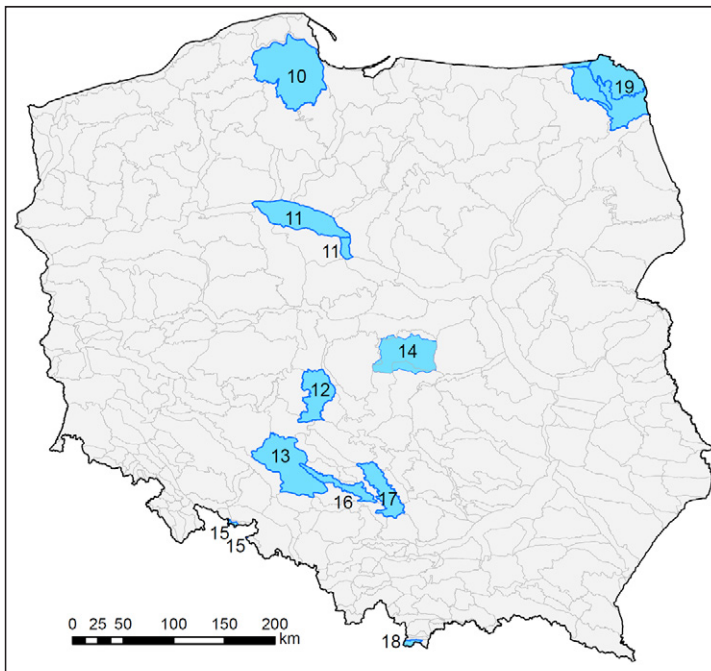
Fig. 85. Differences between mesoregions' borders according to J. Kondracki & A. Richling (1994) and the newest proposal

Źródło (Source): J. Solon et al. (2018)

Podczas tych prac w wielu ośrodkach akademickich toczyła się równolegle dyskusja nad doprecyzowaniem kryteriów i metod delimitacji regionów fizycznogeograficznych różnej rangi. Często kontrowersyjne okazywały się opinie na temat poziomów zróżnicowania wewnętrznego i wielkości jednostek rangi mezo- i mikroregionów (a nawet jednostek jeszcze mniejszej rangi – submikroregionów). Inny wątek dyskusji i uzgodnień dotyczył sformalizowania podejść, dotyczących m.in. sposobu i szczegółowości prowadzenia granic. Przegląd wyników tych dyskusji przedstawiono w pierwszej części monografii.

Naturalną kontynuacją prac nad podziałem Polski na mezoregiony były liczne opracowania mikroregionalizacyjne, o charakterze naukowym lub praktycznym o bardzo różnym zasięgu terytorialnym, podejmowane niezależnie w wielu ośrodkach geograficznych Polski.

W dziesięciu rozdziałach niniejszej monografii przedstawiono konkretne studia przypadków, dotyczące delimitacji mikroregionów w obrębie wybranych mezoregionów fizycznogeograficznych, położonych w różnych strefach krajobrazowych kraju (ryc. 86). W sumie mikroregionalizacji poddano ponad 15 tysięcy kilometrów kwadratowych, co stanowi nieco poniżej 5% powierzchni Polski. Prawie wszystkie mezoregiony dzielone na jednostki niższego rzędu zostały ujęte w nowych, ostatnio uzgodnionych granicach (Solon i in. 2018). Jedynie Wyniesienia Łódzkie analizowano w granicach zbliżonych do ujęcia J. Kondrackiego i A. Richlinga (1994), choć nieco zmodyfikowanych. Również ujęcie Pojezierza Kaszubskiego nieco odbiega (w części południowo-wschodniej) od ostatniej wersji ogólnopolskiej.

Ryc. 86. Rozmieszczenie mezoregionów testowych. Numery na mapie określają rozdziały niniejszej monografii, w których szczegółowo opisano metody i wyniki mikroregionalizacji
 Fig. 86. Spatial distribution of case studies. Numbers on the map denote chapters in which described are methods and results of microregionalisation

Źródło (Source): Opracowanie własne autorów (Authors' own elaboration)

Ogólnym celem metodycznym tych prac było sformułowanie i przetestowanie różnych ujęć i procedur postępowania w trakcie wyróżniania mikroregionów. Autorzy dążyli do określenia bardziej sformalizowanych (zobiektywizowanych) i mniej intuicyjnych metod delimitacji jednostek przestrzennych różnej rangi.

Niezależnie od specyfiki poszczególnych rozwiązań we wszystkich pracach mikroregionalizacyjnych (także tych, których nie przedstawiono w prezentowanej monografii) powszechnie akceptuje się następujące zasady:

- Regionalizacja fizycznogeograficzna nie jest tożsama z regionalizacją geomorfologiczną, geologiczną, czy inną regionalizacją jednokomponentową. Wymaga łącznego uwzględnienia zróżnicowania wielu komponentów środowiska przyrodniczego.
- Nie powinno się dokonywać podziałów na mikroregiony bez dokonania ostatecznego podziału na makroregiony i mezoregiony.
- Na przebieg granic mikroregionów znaczący wpływ ma zasięg terenu opracowania. Każde jego rozszerzenie lub zawężenie powoduje zmianę zasobu jednostek krajobrazowych o konkretnej strukturze środowiska, co wpływa na proces subiektywnej, ale także sformalizowanej delimitacji granic. Wydaje się więc, że nie powinno się prowadzić podziałów mikroregionalnych stosunkowo niewielkich, „wyrwanych” z przyrodniczego otoczenia powierzchni.
- Wiodącymi czynnikami sprawczymi zróżnicowania fizycznogeograficznego w obszarach nizinnych są zasięgi poszczególnych plejstocenijskich zlodowaceń oraz wynikająca z nich litologia powierzchniowych utworów geologicznych i rzeźba terenu. W przypadku gór i wyżyn znaczenie kluczowe mają cechy uwarunkowane najmłodszą rzeźbą trzeciorzędową oraz neotektoniką.

Inne zagadnienia metodyczne nie są już przyjmowane tak powszechnie. W większości prac przeważa podejście dedukcyjne (podział mezoregionów na mniejsze części), ale spotyka się również współczesne próby ujęć indukcyjnych (np. w przypadku Wzniesień Łódzkich) lub też elementy podejść indukcyjnych są wykorzystywane jako dane pomocnicze (por. Góry Opawskie i w mniejszym stopniu Pojezierze Litewskie).

Choć panuje powszechna zgoda co do wiodącej roli litologii i ukształtowania terenu w procesie mikroregionalizacji, to już pozycja i zasadność uwzględniania innych komponentów środowiska przyrodniczego jest bardzo różna u różnych autorów (tabela 19). Należy zwrócić uwagę na przyjmowanie za kryterium m.in. zróżnicowania roślinności potencjalnej, gleb, pokrycia terenu i warunków hydrologicznych/hydrograficznych w procesie regionalizacji. W niewielu pracach zróżnicowanie tych komponentów (lub ich dowolnej kombinacji) należy do głównych kryteriów podziału przestrzeni. Natomiast w wielu innych należą one do charakterystyki wyróżnionych jednostek lub służą do bardziej szczegółowej analizy przebiegu niewielkich odcinków granic.

Coraz częściej wykorzystuje się wskaźniki struktury krajobrazu jako kryterium główne lub pomocnicze przy delimitacji jednostek. Są to zasadniczo wskaźniki utworzone na podstawie rastrowego, cyfrowego modelu terenu, (obok podstawowych: wysokość, nachylenie i ekspozycja) takie jak: TPI (*topographic position index*), TWI (*topographic wettnes index*). Znacznie rzadziej stosuje się wskaźniki dotyczące związków między komponentami oraz wskaźniki podobieństwa/odmienności między poszczególnymi graniczącymi ze sobą mikroregionami.

Tabela 19. Charakterystyka ujęć metodycznych, stosowanych podczas wyróżniania mikroregionów w mezoregionach testowych

Podejścia badawcze		Rozdziały									
		10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Metoda											
	dedukcyjna	X	X	X	X			X	X	X	X
	dedukcyjna z elementami indukcji						X				
	indukcyjna					X					
Wykorzystanie wskaźników struktury przestrzennej lub powiązań											
	nie		X		X		X	X	X	X	
	tak - kryterium główne	X				X					
	tak - kryterium pomocnicze			X							X
Doliny małych rzek jako struktura organizująca											
	tak	X			X						
	nie		X	X		X	X	X	X	X	X
Uwzględniane cechy/komponenty środowiska											
	geologia/tektonika				X	X ^(a)	X	X	X	X	
	litologia	X	X	X	X		X	X	X	X	X
	formy rzeźby/morfometria/morfogeneza		X	X	X	X		X	X	X	X
	hipsometria	X		X			X	X	X	X	X
	gleby					X		X	X		
	roślinność potencjalna					X					
	użytkowanie/pokrycie terenu		X		X		X				
	wilgotność/poziomy wód gruntowych	X				X					

^(a)dotyczy utworów położonych pod osadami plejstoceniowymi

Ważnym, stosunkowo nowatorskim podejściem, jest przyjęcie ciągłego systemu dolin małych i średnich rzek jako struktury wyróżnianej w pierwszym etapie regionalizacji i organizującej dalszy podział mezoregionu na jednostki niższego rzędu. Podejście to wykorzystano przy analizie Równiny Opolskiej i – w sposób bardzo sformalizowany – w odniesieniu do Pojezierza Kaszubskiego.

Różnice w podejściach metodycznych zaowocowały różnymi efektami mikroregionalizacyjnymi (tab. 20). W szczególności zwraca uwagę bardzo duży rozrzut wielkości mikroregionów w obrębie mezoregionów i między nimi. Powoduje to trudności w porównywaniu wyników mikroregionalizacji, i to niezależnie od rzeczywistego poziomu zróżnicowania przestrzeni w obrębie mezoregionów. Wydaje się przy tym, że takie różnice wymagają głębszego przemyślenia stosowalności określonych podejść i metod.

Z powyższego przeglądu wynika, że metody podziału mezoregionów na mikroregiony nie są powszechnie ujednolicone, a opracowanie wspólnego podejścia wymaga jeszcze wiele pracy. Rysuje się przy tym cała lista zagadnień, które powinny być ustalone, a następnie przetestowane w różnych strefach krajobrazowych Polski.